

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОБРОБУТУ

Дослідження питань «доброго буття» людини та суспільства прямо чи опосередковано завжди займало чільне місце серед інтересів науковців усього світу. Відповідно до тенденцій в економічній науці змінювались акценти та рівні заглиблення в окреслену тему. Так, А. Сміт та його послідовники взагалі не міркували в категоріях добробуту, оскільки зосереджували увагу своїх досліджень навколо підвищення продуктивності виробництва шляхом поділу праці, машинізації та автоматизації, у результаті чого має зростати кількість вироблених благ. Індивідуальний підхід до аналізу добробуту не був популярним в тогочасній науці, і поняття «суспільного добробуту» з'являлося в економічних працях класиків як логічний наслідок збільшення продуктивності праці. В неокласичному періоді (А. Маршал, А. Пігу, Ф. Еджуорт) поняття добробуту вивчали також як явище суспільне, розширивши джерела багатства людини, включивши до них також послуги. Крім того, А. Пігу виокремив проблеми добробуту суспільства в окремий предмет дослідження, створивши теорію добробуту та поняття «економічного добробуту» [1]. А. Пігу розглядає поняття соціального добробуту, що складається з суми добробуту окремих індивідів, вираженої в грошовому еквіваленті. Отже, варто підсумувати, що в питанні визначення добробуту до середини ХХ століття суттєво превалує фінансовий аспект. І тільки у другій половині ХХ століття сучасні економісти А. Сен разом із Дж. Стігліцем та Ж.-П. Фітуссі додають до концепції добробуту соціально-економічні фактори [2].

Проведений аналіз еволюції поняття добробуту з розвитком економічної думки дозволяє побачити послідовну полярну трансформацію об'єкта дослідження добробуту – від національного багатства до соціального добробуту, вираженого через задоволеність індивідуумів, до теорії суспільного вибору. Оскільки підхід до визначення добробуту відображає актуальні тренди та цінності в суспільстві, важливо підкреслити комплексність цього багатогранного поняття в сучасному розумінні, в якому усі раніше розглянуті рівні добробуту (людини, країни, суспільства) доповнюються новими – добробутом громад, територій, а також у глобальному світі сьогодення нас цікавить, звичайно, добробут всього людства. При цьому важливо зауважити, що взаємозв'язок цих рівнів є двостороннім, оскільки не тільки з людини утворюються громади, що формують населення країн, взаємодіють міжнародні

спільноти, що у своїй сукупності складають людство світу, але існує й обернений вплив суспільства та процесів в ньому на життя окремих людей [3].

Ефективність та прозорість державних програм та рішень впливають на добробут населення країни. Водночас, в умовах сучасного світу люди все частіше стикаються з глобальними викликами, що мають безпосередній вплив на їхнє життя – наслідки кліматичних змін, пандемічні загрози, фінансові кризи, війни. Має місце економічна та цифрова глобалізація, що формують єдиний світовий простір через діяльність міжнародних організацій, форумів та з'їздів, які все більше беруть участь у формуванні внутрішніх політик багатьох країн, як, наприклад: самміти G-7 та G-20, світові програми сталого розвитку, протидії Covid-19 та кліматичним змінам, заходи щодо впровадження четвертої промислової революції тощо. Тобто, з одного боку, людина є фізичною та духовною основою суспільства та населення світу, створює його цінності, правила та традиції, а з другого боку, проблеми та надбання людства впливають як безпосередньо на окрему людину, наприклад, через екологічні фактори, так і опосередковано через вплив на політики та законодавства країн, як, наприклад, в процесі боротьби з пандеміями, глобальними катастрофами чи зовнішньою агресією [3]. Отже, кожному рівню дослідження добробуту притаманна своя специфіка, проте вираження їх у фінансових категоріях збільшує можливості для їх порівняння та подальшого аналізу. Тому з точки зору дослідження кількісних оцінок добробуту важливо розглянути різні сучасні підходи до його вимірювання.

Одним з найвідоміших є показник чистого економічного добробуту, розроблений у США у 1972 р. вченими Джеймсом Тобіном та Вільямом Нордгаузом, та удосконалений Полом Самуельсоном. Цей показник не є самостійним, а застосовується як теоретичне доповнення до аналізу динаміки валового внутрішнього продукту, метою якого є врахування у грошовому вираженні ВВП екологічних ефектів, позаринкової та тіньової діяльності, вільного часу та відпочинку людини, а також наслідків монополії та урбанізації. Тобто розрахунок чистого економічного добробуту починається з фінансової бази ВВП та його коригуючі ефекти також вимірюються через фінансові категорії.

Індекс стійкого економічного добробуту (ISEW, Index of Sustainable Economic Welfare) сьогодні є одним з найбільш популярних показників добробуту, оскільки став основним показником сталого розвитку суспільства, яке передбачає збільшення добробуту поточного покоління без збитків для добробуту майбутніх поколінь. Цей показник використовує уже не ВВП як вихідну точку для розрахунків, а суму споживчих витрат, скориговані на

нерівність розподілу доходів, суспільні видатки (крім видатків на охорону та протидію соціологічній деградації), зростання капіталу, чисту зміну зовнішньо-економічного балансу, вартість взаємних послуг в домашніх господарствах, приватні видатки на захист та девальвацію природничого капіталу. ISEW індекс використовується у Швеції, Бельгії та інших розвинених країнах світу.

У Японії економічний добробут нації визначають через чистий національний прибуток, для розрахунку якого сумують шість *стимуляторів* економічного добробуту, таких як: державне та особисте споживання, послуги державного та споживчого капіталу, вільний час та неринкова діяльність; від суми яких потім віднімається сума наступних трьох *дестимуляторів* добробуту: природоохоронні витрати, збитки від забруднення середовища та від урбанізації. У Греції у 1981 році був розроблений показник економічної перспективи добробуту, що базується на особистому споживанні за винятком витрат на рекламу та природні ресурси, подолання екологічних проблем та проблем зі здоров'ям, особистих витрат на освіту; показник включає державні витрати на освіту, здоров'я та екологію, домашні послуги, вільний час та послуги державного капіталу.

Принципово інший підхід застосувала група вчених в рамках ініціатив міжнародної організації "New Economics Foundation" («Нова Економічна Фундація») у 2005-2006 році, які розробили національні рахунки добробуту та міжнародний індекс щастя, що містять також суб'єктивні оцінки людини свого добробуту. Так, наприклад, національні рахунки добробуту складаються з таких компонентів, як: особистий добробут, що включає емоційну рівновагу та задоволеність життям, соціальний добробут, що передбачає дружні та родинні відносини, довіру до них, а також задоволеність роботою. А міжнародний індекс щастя базується на суб'єктивних оцінках людей різних країн задоволеності своїм життям, скоригованих на очікувану тривалість життя у цих країнах та на так званій «екологічних слід» людини, що відображає вплив людини на середовище її проживання [4].

Враховуючи той факт, що визначення добробуту має відображати актуальні потреби, цінності та пріоритети розвитку суспільства, сучасна концепція добробуту враховує зазначені вище підходи та включає всі аспекти добробуту, як фінансово-матеріальні, так і суб'єктивні емоційно-психологічні та навіть духовні аспекти. Проте базою добробуту навіть із розвитком соціально-економічних відносин та умов життя і праці людей все ж таки залишається фінансово-матеріальна складова, розширена на категорії безпеки в широкому сенсі цього поняття. Адже тільки коли людина забезпечена матеріально, хоча б на базовому рівні, та члени її найближчої родини не мають серйозних загроз

своєму життю та здоров'ю, тоді більш вірогідною стає емоційно-психологічна стабільність такої людини, її прагнення до самореалізації та благодійності, зростає потреба у духовних цінностях [5].

Отже, фінансові категорії формують основу матеріальної складової добробуту, а також є базою технічного інструментарію для вираження усіх інших аспектів добробуту з метою їх оцінки, аналізу та порівняння. Оскільки в світі досі існує ряд глобальних проблем, пов'язаних з бідністю, нерівністю розподілу доходів, неефективністю використання ресурсів та недостатньою екологічністю виробничих процесів, то для їх ефективного вирішення показники, що характеризують ці категорії доречно привести до фінансового вираження для можливості їх подальшого аналізу з метою розроблення державних та міжнародних політик, направлених на підвищення добробуту населення та його громад, країн та націй, а також міжнародних суспільств та людства в цілому.

Список використаних джерел

1. Pigou, Arthur. *The Economics of Welfare*. Macmillan, 1920.
2. Борщенко Т.І. (2018). Роль Амартія Сена в розвитку теорії суспільного добробуту. *Економічна теорія та історія економічної думки*. Том 68. №4. С.1-5. Режим доступу: URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_4/29_68_4.pdf#page=7
3. Shumska S., Gaidai A., Blyzniuk V. (2023). Welfare of Ukraine's Population: Assessments of the Level and Impact of Key Factors. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 9. No. 2.
4. Гузь М.М. (2012). Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. № 36. С. 66–75.
5. Пінчук А.К. (2021). Еволюція поняття «добробут» та сучасні підходи до визначення його складових. *Економічний аналіз*. Том 31. №2. С.44-54. – Режим доступу: URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1926>
6. Abakumova, J., Primierova, O. (2018). Globalization, growth and inequality: testing causality and asymmetries. *Economic & Managerial Spectrum/Ekonomicko-manaz' e' rske spektrum*, (2).